

Ivan Ledinski Bela

Rođen je 9. lipnja 1869. u Novigradu Podravskom, općina Koprivnica, gdje je završio i osnovnu školu. Bavio se zemljoradnjom. Poslije odsluženja vojnog roka zaposlio se u Zagrebu u divizijskom vojnom sudu, u svojstvu pomoćnog službenika. Ondje je radio do raspada bivše Austro-Ugarske monarhije, 1918. godine. Dolazio je u dodir s vojnicima koji su, zbog bjekstva s frontova u Galiciji i Srbiji, izvođeni pred sud. Mnogima je savjetovao kako da se brane, da bi im kazne bile blaže. U ljetu 1918. vratio se u Novigrad i nastavio zemljoradnjom. Povezao se s bivšim pristašama Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS) i pomagao u obnavljanju mjesne organizacije.

Predsjednik HPSS-a u Novigradu

Mjesna organizacija HPSS nastala je u Novigradu prije prvog svjetskog rata (vjerojatno između 1910. i 1913), ali je za rata bila raspuštena. Obnovljena je krajem listopada 1918.¹ Okupila je sve hrvatske seljake iz Novigrada i ostalih mjesta novigradske općine koji su imali biračko pravo. Bila je jedinstvena organizacija na općini i njen Upravni odbor obavljao je, istodobno, funkciju Općinskog odbora HPSS-a. U Upravnom odboru bilo je pet članova, a predsjednik je bio Ivan Ledinski Bela.² U tom svojstvu sudjelovao je u Zagrebu na velikoj skupštini HPSS-a, krajem studenoga 1918.

Novigradska organizacija HPSS-a pružila je podršku glavnom vodstvu Stranke u Zagrebu koje je, tokom veljače i ožujka 1919, organiziralo prikupljanje potpisa na »poruku hrvatskog seljaštva« Mirovnom kongresu u Parizu. Porukom se tražilo osnivanje hrvatske seljačke republike koja bi s ostalim južnoslavenskim zemljama činila federativnu Jugoslaviju. Bela je pomagao aktivistima iz Zagreba (među kojima je bio i prvak Stranke Stjepan Radić) da birači na novigradskoj općini potpišu »poruku«. (Odat je prijateljvao s Radićem). Stranka je u to vrijeme promijenila naziv u Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS).

Kad su vlasti ukapsile Stjepana Radića (25. 3. 1919), Bela je pomagao Središnjem odboru HRSS-a u aktivnostima koje su trebale pridonijeti oslobođanju vođe. Organizirao je članstvo da bojkotira vlasti i sudjeluje u demonstracijama protiv kralja i monarhije. U lipnju 1919. doveo je, na zakazanu osnivačku skupštinu Demokratske stranke u Novigradu, članove HRSS-a koji su, brojno premoćni, spriječili demokrate da donesu rezoluciju o podršci monarhiji, centralizmu i unitarizmu.³ Umjesto toga predložili su i izglasali vlastitu rezoluciju u kojoj su

istaknuti zahtjevi inicirani od glavnog vodstva HRSS-a. U rezoluciji se protestira protiv priključenja Istre, Rijeke i dijelova Dalmacije Italiji, traži se sloboda štampe i govora, puštanje na slobodu političkih zatvorenika, među kojima se spominje Stjepan Radić, »jer da će inače sve seljaštvo stupiti u štrajk«. Dalje, požuruje se provođenje izbora za konstituantu i općinska vijeća »sa sveopćim i tajnim pravom glasa« te donošenje zakona o agrarnoj reformi, u pripremanju kojeg trebaju sudjelovati seljaci. Na kraju izražava se nezadovoljstvo radom Vlade u Beogradu. Predlaže se da u nju uđu »prave demokrate«, zahtijeva se federativno ustrojstvo države i formiranje pokrajinske vlade u Zagrebu.⁴

Bez obzira što su u rezoluciji istaknuti, uglavnom, politički interesi vodstva HRSS-a, a zastavljeni interesi seljaštva (nije ništa rečeno o potrebi poboljšanja njihovog socijalno-ekonomskog položaja, ukidanju eksploatacije bogatih nad siromašnima i sl.), rezolucija je naišla na širok odjek i dobila podršku hrvatskog seljaštva na području koprivničkog kotara. Novigradska organizacija HRSS-a primila je brojne pohvale, a njenom predsjedniku i upravnom odboru stiglo je priznanje od glavnog vodstva Stranke iz Zagreba. Brojni prvaci HRSS-a čestitali su Beli na političkoj hrabrosti. Razumije se da su politički protivnici Belinu hrabrost nazivali drskošću, a bilo je i optužbi da se orijentirao prema crvenima. On se nije zanosio niti priznanjima i pohvalama, niti ustuknuo pred zamjerkama i optužbama. Smatrao je da HRSS zastupa pravedne interese hrvatskog naroda i da treba slijediti njegovu politiku. Dapače, smatrao je da su zahtjevi koje je istakla novigradska organizacija sasvim skromni i da bi ih valjalo proširiti.

U tom smislu Bela je pokušavao, u više navrata, razgovarati sa suradnicima u Kotarskom odboru HRSS-a u Koprivnici. Ukazivao je na to da je seljaštvo privrženo Stranci, da odobrava sve što je dotad učinila, ali da očekuje i traži još i više. Seljaštvo u prvom redu želi da se vodstvo Stranke odlučnije zauzme za poboljšanje njegova položaja, za vraćanje ukinutih povlastica,⁵ sprečavanje uvođenja novih dāća, zelenišenje ili, jednom riječju, protiv novih oblika izrabljivanja. Seljaštvo traži ne samo veće političke slobode nego i veću socijalnu jednakost. Inzistirao je da se o tome pošalju prijedlozi vodstvu u Zagrebu i zamoli za poduzimanje odgovarajućih mjera. Imao je podršku predstavnika većine ostalih organizacija s terena i stanovitog broja članova Kotarskog odbora.



Ivan Ledinski Bela

Bilo je i onih koji su se protivili jer su ocijenili da su neki od predloženih zahtjeva previše radikalni te da bi Stranku zbog njih mogli optužiti za boljševizam. Ipak, većina prijedloga dospjela je u Zagreb.

U Zagrebu nisu se protivili zahtjevima seljaštva, jer su sličnih inicijativa dobili i iz drugih krajeva, ali isto tako nisu smatrali korisnim da se zauzimaju za njihovo rješavanje. Opravdavali su to činjenicom da HRSS nije na vlasti i da nema praktičnih mogućnosti da poboljša položaj seljaštva. Odgovornost za sve nedaće snose oni koji drže vlast. Iz toga slijedio je zaključak da sve organizacije na terenu trebaju i dalje, u prvom redu djelovati na političkim pitanjima, omasovljenju i jačanju discipline u Stranci — kako bi ona na izborima dobila većinu i došla na vlast, a onda će samim tim biti riješeni i svi zahtjevi seljaštva. Osim toga naglašavali su da je vođa Stranke još uvijek u zatvoru, što spustava inicijativu vodstva, te da je prva briga svih rodoljuba da se izbore za njegovo oslo-

bođenje. U tom cilju treba koristiti sva legalna sredstva.⁶

Svakom hrvatskom seljaku u Podravini (i drugdje) takvo objašnjenje bilo je sasvim dovoljno da bi se i dalje zalagao za ostvarenje ciljeva Stranke. Beli se pak ono činilo nedovoljnim. Osjećao je da tu ima mnogo nedorečenog. Program Stranke suviše je uzak. To je uočio prilikom izglasavanja Novigradske rezolucije. Snage na koje se Stranka oslanja da bi došla na vlast, nisu dovoljne da se u tome uspije, tim više što dosta i drugih stranaka računaju na glasove hrvatskog seljaštva. Bela nije mogao objasniti razloge zbog čega vodstvo HRSS-a zapostavlja interese radnika, obrtnika, sitnih trgovaca, gradske sirotinje i sl. Napokon, smatrao je neumjesnim strahovanje od optužbi za boljševizam. Ako se pod boljševizmom podrazumijeva ono za što se zalažu socijalisti, onda nema mjesta strahu. Zalagao se za tezu prema kojoj bi sve stranke koje zastupaju pravedne interese naroda, trebale ujediniti svoje snage da bi lakše došle do željenih ciljeva. Vjerovao je da bi nosilac takvog jedinstva mogao biti HRSS pod uvjetom da svoj program prilagodi težnjama širokih narodnih slojeva. U tom cilju pokušao je usmjeriti aktivnost novigradske organizacije kako bi njenim primjerom potakao vodstvo HRSS-a na proširivanje programa.⁷

Nije naišao na podršku. Vodstvo se protivilo njegovim inicijativama i inzistiralo na dosljednom poštivanju stranačkog političkog koncepta. Dopuštalo je suradnju samo s onim snagama koje pomažu jačanje hrvatskog nacionalnog pokreta. Uputilo mu je oštru zamjerku zbog navodnog političkog zastranjivanja, i ogradilo se od bilo kakvih zajedničkih akcija sa socijalistima. Bela je tako u kratkom vremenskom razmaku dobio pohvalu i prijekor od vodstva HRSS-a. No, nije se pokolebao. Vjerovao je da ga nisu razumjeli i nadao se da će Stjepan Radić kad izađe iz zatvora stati na njegovu stranu.

Prvih mjeseci 1920. banske vlasti pustile su Radića na slobodu, ali nakratko. Zbog javnih istupa na skupovima u Sisku i Galdovu (21. 3. 1920) ponovno su ga uhapsili. Beli nije pošlo za rukom da se sastane s Radićem i dobije suglasnost za svoje stavove. Ostala mu je mogućnost da se strpi do slijedeće prilike ili zahvali na dužnosti predsjednika. O ovoj potonjoj već je razmišljao, ali nije htio prenatragiti. Nije želio odustati od borbe niti napustiti organizaciju koja mu je ulijevala povjerenje, mada je počeo sumnjati da će od toga biti koristi. U stvari, počeo je sumnjati u ispravnost politike koju vodi glavno vodstvo HRSS-a. Javna istupanja brojnih prvaka razlikovala su se od onog što su radili u praksi. U javnosti podržavali su revolucionarne težnje hrvatskog seljaštva i pohvalno govorili o oktobarskoj i mađarskoj revoluciji, a u praksi, odvajali seljaštvo od radništva i odbijali suradnju s revolucionarnim snagama u zemlji.

U Općinskom odboru primjetili su da je nezadovoljan i pokušali su ga smiriti. Rekao im je da u položaju sitnog seljaka više ne može

živjeti. Ugrožena mu je egzistencija porodice. Prihodi su niski i ne dostižu pokriveni ni najnužnije potrebe. Obavijestio ih je da je odlučio podnijeti molbu za mjesto poštara-pismošeoše kako bi došao do sredstava za izdržavanje. Nisu mu odobrili, jer to navodno ne bi bilo na ponos Stranke. U stvari, plašili su se od njegovih svakodnevnih susreta s pučanima. Smatrali su da nije u tako kritičnom položaju da bi morao raznositi poštu. Nedugo iza toga obavijestio ih je da će otvoriti privatnu trgovinu (sitničariju). Naravno, na kredit. Nisu ni to odobravali. No, kad im je zaprijetio ostavkom nisu imali izbora. Otvorio je sitničariju, ali i došao u sukob s Upravnim odborom.

Početkom proljeća 1920, povodom ponovnog hapšenja Radića i zabrane stranačkog glasila »Slobodni dom«, proglašen je »sveopći seljački štrajk«. Od seljaka se tražilo da obustave prodaju poljoprivrednih i drugih proizvoda za opskrbu gradova, a od seljanki da ne donose namirnice na gradske tržnice. Formirane su seljačke straže koje su neposlušnima oduzimale robu i branile ulazak u vlakove. Bela se još jednom povinovao direktivama Stranke, nadajući se da će doći do radikalnijeg političkog zaokreta. Stizali su i povjerljivi nagovještaji o pripremama seljaštva da se digne na oružje, što je potkrepilo nadanja. Formirao je u Novigradu seljačku stražu koja je osim civilnih imala i nekoliko vojničkih pušaka. Poriijeklo ovih potonjih nije utvrđeno. Pretpostavlja se da su donesene iz Mađarske.⁸ Bela je ondje imao više znanaca s kojima je surađivao u vrijeme mađarske proleterske revolucije (zbog čega je naziv po vođi mađarskih proleterata Beli Kunu).

Novigradsko seljaštvo odazvalo se pozivu na štrajk u želji da pomogne oslobođanju Radića i skidanju zabrane na izlaženje »Slobodnog doma«. Međutim, vlasti su bile nepopustljive. Rezultata nije bilo. Seljaštvo je postalo sve više nestrpljivo pa i neraspoločeno jer je pogodeno štrajkom. Štrajk je pogađao i sitne privatne trgovce, među kojima i Ivana Ledinskog.⁹ Slično je bilo i u drugim krajevima, možda i teže. Napokon, štrajk je pogađao radništvo i siromašno građanstvo, dakle i najnedužnije. Bogataši, buržuji, vlastodršci imali su obilne zalihe i nisu marili za seljački bojkot. Dapače, koristili su ga da bi uveli nove stege i nametnuli nove dažbine. To se uskoro osjetilo. Bela je o tome razgovarao sa suradnicima. Došao je do čvrste spoznaje da su ranije sumnje u ispravnost politike vodstva Stranke bile opravdane. Ono, dakle, ne gura seljaštvo u akcije da bi mu pomoglo, nego obratno, da bi se uz pomoć seljaštva domoglo vlasti. Zato je predložio članovima Općinskog odbora da donesu odluku o prekidu štrajka. Spomenuo je da su mu u tom smislu izrazili želje brojni ugledni seljaci.

Članovi Općinskog odbora nisu osporavali Beline stavove niti se protivili prekidu štrajka, ali su smatrali da bez odobrenja glavnog vodstva nemaju pravo na svoju ruku ništa učiniti. Plašili su se neugodnih posljedica.¹⁰ Odgovarali su Belu od namjere da se zahvali na dužnosti

predsjednika jer bi mu to, dok Stranka službeno ne obustavi štrajk, moglo nanijeti velike neugodnosti. U stvari, nitko od njih nije imao hrabrosti da preuzme dužnost predsjednika. Većinom glasova odlučili su da se i dalje djeluje u skladu s direktivama iz Zagreba. Za Belu je to, faktično, značilo da mora raditi i zastupati ono što je protiv njegovog uvjerenja. I ne samo to. U položaju sitnog zemljoradnika i još sitnijeg trgovca, bez zaliha i prometa, bio je u još težoj situaciji nego prije. Napokon, vlasti su najavile da će vojskom intervenirati protiv štrajkova u svim selima te da će pohapsiti sve vođe i stražare. Dakle, još i to!

U drugoj polovici proljeća 1920. vojska i žandarmerija započela je pretresanjem domaćinstava, pljenidbom oružja, hapšenjem vođa i stražara u svim mjestima koja su uporno produžavala štrajkove. Novigrad je bio na redu među prvima. Došla je četa vojnika iz Bjelovara i otpočeli premetačinom. U tom trenutku kod Bele je već bila dozrela spoznaja o tome da je HRSS buržoaska stranka i da njene akcije ne idu za ukidanjem kapitalističkog sistema, nego za osvajanjem pozicija u tom sistemu. To je suprotno onome što je vodstvo obećavalo seljaštvu, kao i onome zbog čega je on, krajem 1918. pristupio Stranci. Odlučio je da se zahvali na predsjedništvu i članstvu. No, prije toga učinio je gest dostojan trajnog sjećanja Novigradana. Preko noći, uz pomoć povjerljivih članova seljačke straže prikupio je sve oružje i opremu te sklonio u Općinu. Članovi straže savjetovao je da ne rade ništa što bi moglo izazvati reagiranje vojske. Članovima Općinskog odbora poslao je poruku istog sadržaja. Želio ih je spasiti od hapšenja i mogućih sankcija. Slijedećeg jutra otišao je zapovjedniku vojske i zamolio ga za razgovor. Ovaj ga je, znajući da se radi o bivšem vojnosudskom službeniku, uljudno primio.

Razgovor je bio uspješan. Bela je uvjerio oficira da štrajk nije motiviran političkim, nego ekonomskim ciljevima. Iz tih razloga nije uperen protiv poretka, nego protiv gradske buržoazije koja se koristi vlašću da bi eksploatirala seljaštvo. To je dokazao na primjeru uredbe o maksimiranju cijena seljačkim proizvodima kojom su ti proizvodi dovedeni u nepovoljan odnos prema robi koju proizvodi industrija. Nastala razlika u cijenama ide u korist akcionarskih društava, a ne za povećanje radničkih nadnica. Na taj način, pored seljaštva, buržoazija eksploatira i radništvo. Među seljaštvom došlo je do nezadovoljstva koje je iskoristilo vodstvo HRSS-a da bi ga gurnulo u štrajk. Pri tome istaklo je u prvi plan neke od svojih političkih zahtjeva, a zaboravilo na uzroke koji su doveli do nezadovoljstva. Točnije, zanemarilo je stvarne interese seljaštva. Zbog toga ne bi bilo razložno kažnjavati seljaštvo. Pravi su krivci na drugoj strani.

Oficiru se ovakvo rasuđivanje činilo logičnim. No, nije na njemu da utvrđuje uzroke, nego da uvede red. U tom smislu tražio je garanciju da neće doći do novih izgređa. Bela to nije mo-

gao dati. Objasnio je razloge. Oficir ga je razumio. Nađen je kompromis. Bela će se pobriti da se u naredna dvadeset četiri sata ne čuje ni jedan pučanj i da se ne počini bilo kakav izgređ. Oficir će nakon toga povući vojsku u Bjelovar. Tako je i bilo. Odmah je sazvano pučanstvo na okup i objavljen je sporazum. Oba govornika pozvala su prisutne da ga se pridržavaju. Oficir je pokazao da ima popis osoba koje su organizirale štrajk i onih koje drže skriveno oružje, ali da je na inzistiranje predsjednika Bele odustao od premetačine i hapšenja. Bela mu se zahvalio u ime prisutnih, izražavajući uvjerenje da će pučani znati cijeni ti ovu gestu. Sve se svršilo na obostrano zadovoljstvo. Vojska je idućeg dana otišla.

U Novigradu i okolici narednih dana bilo je mirno. Seljaštvo je iskoristilo prekid štrajka da bi prodalo nešto namirnica i pribavilo kućne potrepštine. Brojni članovi HRSS-a izražavali su Beli zahvalnost što ih je spasio od mogućih neugodnosti. Neki nisu krili zadovoljstvo što je štrajk prekinut, no, bilo je i protivnika, pa i huškača. Počeli su kružiti glasovi o tome da je namjerno pozvao vojsku da mu pomogne ugušiti štrajk kako bi povećao promet i zaradu u svojoj sitničariji. Bela je pomislio da je u pitanju zavist. Vjerovao je da će odbornici i članovi seljačke straže opovrći takve glasove. Prevario se!

Osmog srpnja 1920. počelo je u Zagrebu suđenje Stjepanu Radiću koje je pobudilo interes seljaštva, i ne samo njega. U Belinoj sitničariji bilo je živo, nagađalo se o ishodu. Bela je to koristio da bi upoznao članstvo sa svojom namjerom. Želio je da njegov odlazak iz organizacije ne dovede do trzavica. Namjeravao je prije toga razgovarati s vođom Stranke, ali to nije bilo moguće niti se znalo kad će biti. Nije imao strpljenja za čekanje. Od prijašnjih nagovještaja o pripremama seljaštva da se dignu na oružje — nema ništa.¹¹ U pitanju su obične čarke koje ne mogu dovesti do rezultata. Rezultate može donijeti samo zajednička borba radnika i seljaka. Vodstvo HRSS-a moralo bi to imati na umu. Međutim, ono je uporno u sektašenju prema radništvu i ne samo njemu. Vodi usku nacionalno-egoističku politiku od koje seljaštvo neće imati koristi. U to nije bilo sumnje. Sazvao je skupštinu i podnio zahvalnicu na predsjedništvu i članstvu.

Rasprava je bila iscrpna. Članstvo je imalo povjerenja u Belu. Cijenilo ga je kao odlučnog i iskusnog predsjednika organizacije. Odobravalo je njegove stavove i zahtijevalo od ostalih odbornika da mu pomognu razriješiti nesporednosti s višim vodstvima. Nije znalo da je i među njima došlo do neslaganja. Odbornici su bili za radikalniju politiku, ali ne za suradnju sa socijalističkim i radničkim organizacijama. Vidjeli su u tome opasnost od boljševizma; vjerovali su da seljaštvo može bez ičije pomoći izvojevati svoja prava i dovesti do uspostavljanja hrvatske seljačke republike. Smatrali su da je politika vodstva HRSS-a pravilna. U prilog tome čulo se još nekoliko glasova, među kojima i

nedobronamjernih, ponovile su se insinuacije u vezi s dolaskom vojske u Novigrad i prekidom štrajka. Pala je i poneka osuda zbog navodne izdaje. Odbornici i članovi seljačke straže nisu pokušali smiriti huškače. Bela je u tome vidio neiskrenost, pa možda i zakulisnu igru. Ponovio je da je zahvalnica neopoziva i dodao da će budućnost pokazati tko je bio u pravu. Predložio je da mu skupština dade razrješnice i izabere novog predsjednika. Prijedlog je prihvaćen i sve se svršilo relativno mirno.

Tako se završila dvogodišnja politička karijera Ivana Ledinskog Bele, za koju je sam znao više puta reći da je bila koliko dobronamjerna, toliko promašena. Dakako, i poučna. Nije se smatrao disidentom niti je vidio razloge da ga drugi takvim smatraju. Stranku nije napustio zbog toga da bi se okrenuo protiv nje, nego zbog toga da bi ispravio grešku koju je učinio ulaskom u nju. Drugim riječima, shvatio je da mu u njoj nije bilo mjesto.

Aktivnost Komunističke partije Jugoslavije

Od proljeća 1920. Bela je bio član Saveza trgovaca (Trgovinska komora) u Koprivnici. Na Savez je utjecala mjesna organizacija Socijaldemokratske stranke koja se tokom 1919. podijelila na ljevičare (komuniste) i desničare (reformiste). Ljevičari su se konstituirali u Socijalističku radničku partiju Jugoslavije (komunisti) i poslali delegata na osnivački kongres SRPJ (k)¹², a desničari su se ujedinili u novu Socijaldemokratsku stranku Jugoslavije (reformista). Zbog te podjele oslabljen je u cjelini radnički pokret u Koprivnici i okolici, što je koristilo građanskim strankama, u prvom redu HRSS-u, da stiču političku prednost. Bela se opredijelio za ljevičare još kad je bio predsjednik HRSS-a u Novigradu, jer su se oni zalagali za socijalnu revoluciju i za vlast radnika, seljaka i vojnika (slično SSSR-u i Mađarskoj Sovjetskoj Republici). U tom smislu pokušao je utjecati na ispravnost politike vodstva HRSS-a, no, doskora shvatio je zabludu. Vodstvo HRSS-a niti HRSS kao takav nisu mogli biti nosioci socijalne revolucije. To nije stvar građanskih stranaka, to je stvar dobro organiziranih revolucionarnih snaga.¹³ Kad je to shvatio, odlučio se na istupanje iz HRSS-a i suradnju s komunistima.

Krajem studenog 1920. održana je osnivačka skupština mjesne organizacije Komunističke partije Jugoslavije u Koprivnici, u skladu s programskim načelima donesenim na Vukovarskom kongresu.¹⁴ Prisustvovalo je oko trideset osoba iz grada i s područja kotara (Novigrada i Peteranca). Iz Zagreba je došao delegat Oblasnog sekretarijata KPJ koji je održao govor. Nakon toga doneseni su zaključci za naredno razdoblje i izabran Upravni odbor od pet članova.¹⁵ U Odboru je bio i Ivan Ledinski Bela.

Zbog »Obznane« kojom je 30. prosinca 1920. zabranjena KPJ, koprivnička partijska organizacija nije dospjela ostvariti planirane zadatke niti povećati broj članova. Prošlo je više mjeseci dok je iz Zagreba stigla poruka da Odbor nastavi djelovati ilegalno. No, uputstva za takvo

djelovanje bila su nepotpuna, a iskustva odbornika nedovoljna, pa su izostale akcije. Takvo stanje potrajalo je više godina. Do njega je došlo ne samo zbog zabrane KPJ, nego i zbog djelovanja reformističkih struja u radničkom pokretu.

Reformisti su imali podršku režima, što je još više pridonosilo podjeli unutar radničkih organizacija. Komunisti su pokušali da im se suprotstave; ustrajnim i zanalčkim radom pridobijali su radništvo na svoju stranu i time u značajnoj mjeri pridonijeli čuvanju jedinstva. Zasluge za to pripadaju i Beli. Kao proletarizirani zemljoradnik, bivši vojno-sudski službenik i sitni trgovac smatrao je da pripada radničkom pokretu. Nije pogriješio. Imao je značajne prednosti: poznanstvo, ugled, političko iskustvo i prije svega — revolucionarni entuzijazam.

U Koprivnici je 1. sivnja 1918. obnovljena sindikalna podružnica koja je nastala prije prvog svjetskog rata. Podružnica je pripadala Savezu tvorničkih i ne kvalificiranih radnika i na početku 1919. imala je 65 članova. Narednih godina osnovane su podružnice u okviru Saveza radnika metalne industrije i obrta (70 članova) Saveza krojača, Saveza drvodjelaca, Saveza grafičara, Saveza privatnih namještenika; sveukupno oko 300 članova.¹⁶ Zbog političkih razilaženja u Socijaldemokratskoj stranci u Koprivnici i Peterancu, tokom 1919. i 1920, došlo je do razdvajanja u sindikalnim podružnicama. Od 1921. postojale su u Koprivnici tri rivalske sindikalne centrale: Nezavisni sindikati, Opći radnički savez (ORS) i Neutralni sindikati. Nezavisni sindikati bili su pod utjecajem komunističke ORS pod utjecajem reformista, dok su se Neutralni sindikati smatrali samostalnim. Težnja partijske organizacije u Koprivnici bila je da zaustavi produbljivanje jaza među radništvom i okupi podružnice pod okriljem Nezavisnih sindikata. No, to u uvjetima ilegalnog djelovanja nije išlo lako.

Član Partijskog rukovodstva za Bjelovarsko-križevačku županiju

Početkom 1923. došle su upute iz Oblasnog sekretarijata KPJ za Hrvatsku da komunisti pokušaju legalizirati svoje djelovanje formiranjem organizacija Nezavisne radničke partije Jugoslavije (NRPJ) Nosilac te akcije na području Bjelovarsko-križevačke županije bio je Privremeni inicijativni odbor NRPJ (poznatiji kao Partijsko rukovodstvo za Bjelovarsko-križevačku županiju) sa sjedištem u Križevcima. Rukovodstvo je ispočetka imalo četiri člana. Uspostavilo je vezu sa svim ćelijama na županiji i početkom 1924. održalo redovnu izbornu skupštinu u Križevcima. Koprivničku organizaciju zastupao je Ivan Ledinski Bela, u svojstvu kotarskog povjerenika NRPJ. Izabran je u novo rukovodstvo koje je imalo sedam članova. Tada se upoznao s Josipom Brozom, mašinistom iz Velikog Trojstva, koji je također izabran za člana rukovodstva.¹⁷ Nešto kasnije Broz je došao na sastanak u njegovoj trgovini u Novigradu, kojom je prilikom raspravljano o mogućnosti formiranja mjesne organizacije NRPJ. Tom sastanku prisustvovao

je i povjerenik NRPJ za đurđevački kotar Matija Krog, postolar iz Đurđevca.

Poslije skupštine u Križevcima intenzivirana je aktivnost na formiranju i registriranju organizacija NRPJ na županiji. U nekim kotarima formirana su kotarska rukovodstva. Na koprivničkom podnesen je zahtjev za registraciju mjesnih organizacija, u Koprivnici od trideset i Novigradu od šest članova. Pripremljen je zahtjev za Peteranec. Međutim, režim je početkom srpnja 1924. zabranio djelovanje NRPJ pa je koprivničko redarstvo odbilo registraciju. Zbog toga su komunisti morali i dalje djelovati u ilegalnosti. U koprivničkoj ćeliji ostala su petorica, a u novigradskoj trojica (Ivan Ledinski Bela kao predsjednik, Ivan Petroković i Petar Matota kao članovi). Ostali članovi NRPJ smatrani su kandidatima KPJ. Vezu ćelija s partijskim rukovodstvom u Križevcima održavao je Bela. Rukovodstvo je također moralo djelovati u ilegalnosti. Članstvu je preporučilo da pojača aktivnost u Nezavisnim sindikatima.

Šesnaestog studenog 1924. održana je u Koprivnici osnivačka skupština Mjesnog radničkog vijeća Nezavisnih sindikata. Skupštinu su organizirale podružnice krojača, drvodjelaca i kožaraca.¹⁸ Slijedeće godine pridružila im se podružnica metalaca u tvornici vijaka »Danica«, od sedamdeset članova. Time su Nezavisni sindikati stekli prevlast i postali vodeća centrala u Koprivnici (podrazumijeva se grad i kotar). Opći radnički savez i Neutralni sindikati ostali su u manjini, ali su držali u svojim rukama Radničku komoru. ORS-u je pripadala podružnica privatnih namještenika, a Neutralnim sindikatima podružnica grafičara.

Hajka HRSS-a protiv Bele

Krajem 1921. počela je akcija za formiranje još jedne sindikalne centrale — Hrvatskog radničkog saveza (HRS-a) — pod utjecajem Hrvatske republikanske seljačke stranke. Akcija je išla uglavnom preko Obrtničke i Trgovinske komore, ali sporo i bez osobitog uspjeha zbog poznatog hipokritskog odnosa HRSS-a prema radništvu. Hrvatskom radničkom savezu se naročito zamjeralo na nedovoljnoj brizi o učenicima i pomoćnicima koji su radili kod privatnih obrtnika i trgovaca. Jedan petnaestogodišnji šergt (postolar) iz Novigrada bacio se pod vlak jer ga je gazda tukao, kažnjavao glađu i tjerao da radi poljske i kućne poslove.¹⁹

Ostale sindikalne centrale služile su se ovim i sličnim primjerima da bi odvratile radništvo od HRSS-a. Ispočetka imale su stanovitih uspjeha. Hrvatskom radničkom savezu nije pomogao ni politički prestiž HRSS-a u gradu i na kotaru. HRSS je računao da će mu za formiranje vlastitog sindikata biti od neprocjenjive koristi Belin ugled, iskustvo i poduzetljivost. No, budući da je ovaj prije toga prešao komunistima i angažirao se u NRPJ i Nezavisnim sindikatima, izostala je podrška HRS-u. To se, uz druge činioce, odrazilo na slabe početne rezultate toga sindikata. Da bi mu se odužio, HRSS se nije ustao od osvetničkih akcija. Pokrenuo je hajku u

Novigradu i okolici da se Belu proglasi izdajnikom seljačkih prava i hrvatske seljačke republike zbog navodne prijašnje izdaje seljačkog štrajka. Naložio je svim članovima da bojkotiraju njegovu trgovinu. Za prekršitelja predviđene su disciplinske mjere.

Hajka i bojkot nisu naišli na odobravanje članstva i ostalog seljaštva. Bela je bio cijenjen i poštivan. Narod nije razumio razloge zbog kojih vodstvo Stranke traži osvetu. Svima je bilo poznato da je novigradska organizacija HRSS-a za vrijeme njegova predsjedništva bila među najboljima u Hrvatskoj. Kasnije se našla među posljednjima. Isto tako poznato je da on nije odustao od borbe, kako za radnička tako i za seljačka prava. Razišao se sa Strankom, kako je sam govorio, zbog toga što se vodstvo nije u dovoljnoj mjeri zalagalo za interese seljaka. Seljaci su to znali i osjećali. Nepravedno je sada ocrnjivati ga na osnovi izmišljenih optužbi. Organizacija time može više izgubiti nego dobiti. To se dogodilo. Nikad se nije oporavila.

Međutim, vodstvo nije odustalo od svoje namjere. Naložilo je Općinskom odboru HSS-a²⁰ u Novigradu da prikupi izjave bivših članova Odbora i seljačke straže kojima će se moći dokazati navodna izdaja. Odbor je prikupio izjave samo od onih članova koji su pristali svjedočiti protiv Bele. No, ni to nije pomoglo. Kad god bi se na skupovima pokušalo donijeti javnu osudu, članstvo se razilazilo prije glasanja. Nakon toga pribjegli su drugoj mjeri. Nađen je stanovit broj povjerljivih članova koji su pristali da motre na Belinu trgovinu i javljaju Odboru imena onih koji onamo dolaze. Njih se na skupovima opominjalo kao stranačke neposlušnike. Kada ni ta mjera nije donijela rezultate, išlo se dalje. Zandarmeriji su podmetane anonimne dostave da u trgovinu dolaze nepoznate i sumnjive osobe te da se održavaju tajni sastanci. Podmetane su i dostave o Belinom kretanju. Pošto mu je narednih godina ugibala stoka, nije isključeno da je podmetan otrov.

Zandarmerija je vodila Belu na spisku komunista, pratila njegovo kretanje i povremeno pretresala trgovinu. To je činila rutinski, više poslovno nego li zbog potrebe. Unaprijed se znalo da neće biti nađeni nikakvi dokazi koji bi ga mogli dovesti na optuženičku klupu. Zandari su ga dobro poznavali. Poneki su mu čak otkrivali sadržaj dostava i ukazivali na osobe za koje se pretpostavlja da su podmetači. To su radili, ne toliko da mu pomognu, koliko da daju oduška svojoj netrpeljivosti prema HSS-u. Pri tome razumije se, nisu odobravali Belin prijelaz komunistima. Više bi im odgovaralo da je režimski čovjek.

Dolazak Josipa Broza u Koprivnicu i Novi-grad

Od sredine travnja do sredine srpnja 1928. u Koprivnicu je u više navrata dolazio Josip Broz, sekretar Saveza metalskih radnika za Hrvatsku u Zagrebu, da bi pomogao poboljšanju položaja metalaca u tvornici »Danica« i jačanju Nezavisnih sindikata. Pretpostavlja se da je Partijsko rukovodstvo u Križevcima znalo za te dolaskе

(mada o tome, iz razumljivih razloga, nije pravilo niti ostavilo pisanih tragova), jer je Josip Broz, osim sindikatima pomagao i partijskoj organizaciji u Koprivnici.

Sindikalna podružnica Saveza metalaca u tvornici vijaka i kemijskih proizvoda »Danica« bila je jako uporište koprivničkih komunista. Zandarmeriji je to bilo poznato i ona je u razdoblju od 1925. do 1928. pokušavala u više navrata da je rasturi. Zabranila je 1927. održavanje prvomajske proslave. Pomagali su joj reformistički sindikati, Radnička komora i inspekcija rada. Pokušaji su bili bezuspješni. Sedamdeset metalaca odoljevalo je nasrtajima. Umjesto proslave organizirali su 1. maja 1927. radničku zabavu. To je jačalo njihov ugled i povjerenje kod ostalih radnika i istodobno slabilo pozicije reformističkih i ostalih sindikata. U Partijskom rukovodstvu u Križevcima ocijenili su da tu pogodnost treba iskoristiti kako za afirmaciju Nezavisnih sindikata tako i za proširenje kadrovske i političke osnove partijske organizacije. Dobro je došlo što je Josip Broz, kao njihov bivši član, odlučio da im u tome pomogne. Beli je preporučeno da se s njim sastane i zamoli da i njemu pomogne u Novigradu.

Na zboru metalaca koji se trebao održati 15. travnja 1928. i na kojem je trebao govoriti Josip Broz okupilo se oko tri stotine, od ukupno oko četiri stotine zaposlenih radnika. Predviđeno je da se poslije govora biraju radnički povjerenici i glasa o rezoluciji s radničkim zahtjevima. Međutim, prije početka došla je zandarmerija i rastjerala radnike, a organizatore odvela na ispitivanje. Sekretar podružnice uhapšen je i poslije tri mjeseca zatvora protjeran iz grada. Josip Broz nije odustao od pružanja pomoći radnicima pa je još nekoliko puta dolazio u Koprivnicu, mada je u međuvremenu bio i hapšen. Napori su donijeli rezultate. Dvadeset drugoga svibnja 1928. 222. radnika glasala su za radničke povjerenike na listi Nezavisnih sindikata, a više od tri stotine radnika potpisalo je memorandum s radničkim zahtjevima, pod prijetnjom štrajka. Vjeruje se da je koncept memoranduma napravio Josip Broz. Rezultat je bio: povećane nadnice za sto deset najniže plaćenih radnika. Veći je bio politički efekt. Glasanjem za povjerenike i potpisivanjem memoranduma radnici su ustvari izrazili svoje jedinstvo i povjerenje Nezavisnim sindikatima.²¹

Za vrijeme Brozovih dolazaka u Koprivnicu, Bela se s njim sastao i zamolio da održi predavanje za članove i suradnike partijske organizacije u Novigradu. Broz je pristao. Vjeruje se da je to bilo u lipnju ili srpnju 1928. Tema predavanja bila je: Savez radnika i seljaka. Prije predavanja održan je sastanak s članovima partijske ćelije, na kojem je napravljen spisak osoba koje treba pozvati, i podijeljena su zaduženja za pozivanje. Predavanje je održano u Belinom dvorištu. Skupilo se oko dvadeset pet osoba. Josip Broz je rekao — Novigradani se toga sjećaju — da seljaštvo može izvojevati političke slobode, ravnopravnost i socijalnu jednakost samo u savezu s radničkom klasom i

siromašnim građanima u revolucionarnoj borbi. Poslije predavanja — vjeruje se — da je otpustio u Bjelovar i posjetio tamošnje suradnike.

U lipnju 1928. izvršen je u Narodnoj skupštini u Beogradu atentat na Stjepana Radića i još dvojicu poslanika HSS-a. Vodstvo HSS-a u Novigradu i Koprivnici to je poslužilo, među ostalim, da pojača hajku protiv Bele. Pored prijašnjih optužbi zamjeralo mu se što je napustio Stranku i vođu hrvatskog seljaštva Radića. Od svih članova zahtijevao se bezuvjetan bojkot njegove trgovine. Istodobno režim je pojačao represalije prema naprednim snagama u zemlji. Žandarmerija je od travnja 1928. pojačala nadzor nad Belom. U kolovozu detaljno je pretresla trgovinu. Pretreseni su i stanovi nekih sindikalnih vođa u Koprivnici. Zaplijenjeni su spisi i imovina u svim podružnicama koje su pripadale Nezavisnim sindikatima. Zabranjena im je djelatnost. Kasniji događaji (apsolutistička diktatura) nisu im dopustili da se oporave i obnove rad.

Bela je tako bio izložen napadima s dvije strane. Ograničeno mu je i kretanje. Nije se mogao odhrvati. Promet je opao, robu nije mogao dobavljati. Zbog uskraćivanja kredita zatvorio je trgovinu i nastavio zemljoradnjom. Iz Križevaca dobio je poruku da su svi članovi Partijskog rukovodstva pod prismotrom i da nemaju uvjeta za političku aktivnost. Do daljnog obustavljen je rad. Budući da su šestojanuarskom diktaturom 1929. uvjeti postali još teži, a neki članovi uhapšeni, Partijsko rukovodstvo prestalo je postojati, a time i Belino članstvo u njemu. Prestale su djelovati partijske organizacije u Novigradu i Koprivnici. Svi članovi bili su pod prismotrom, a neki uhapšeni. Takvo stanje potrajalo je više godina.

Nenaviknut na mirovanje i nepomirljiv s policijskim stegama, Bela je tražio način da se izmakne nadzoru i nastavi političkom aktivnošću. Njegov najbliži suradnik iz Partijskog rukovodstva Matija Krog iz Đurđevca već se odselio u Veliki Grđevac. Ondje mu je žandarmerija manje dosađivala. Bela je želio u manje mjesto, gdje žandari rijetko zalaze. Otprije je znao da su na virovitičkom kotaru komunisti imali vrlo jake pozicije. Svojedobno imali su većinu u Gradskom vijeću. Na izborima za Oblasno vijeće u Osijeku, 23. siječnja 1927. istakli su dvojicu svojih kandidata na listi Republikanskog saveza radnika i seljaka (Radničko-seljачki republikanski blok) i odnijeli pobjedu. Slično su učinili i na izborima za Narodnu skupštinu u rujnu 1927. kada je također njihov kandidat (Božidar Maslarić) dobio dosta glasova.²²

Bela je od početka svoje političke karijere bio zagovornik republikanske orijentacije te saveza radnika i seljaka. Poslije zabrane NRPJ 1924. došle su upute iz Oblasnog sekretarijata KPJ da komunisti na budućim izborima gdje god je moguće ističu svoje kandidate na listama Republikanskog saveza radnika i seljaka. Beli je sugerirano da pokuša na koprivničkom kotaru postići suglasnost između sindikalnih centrala (Nezavisni sindikati, Neutralni sindikati, ORS,

HRS) na jednoj i vodstava građanskih stranaka (HSS, SDS²³) na drugoj strani o isticanju zajedničke liste za skupštinske izbore u veljači 1925. Pokušaj je bio bezuspješan. HSS nije pristao na suradnju jer je bio dovoljno jak da osigura pobjedu samostalnom kandidatu. Sindikati su bili preslabi da bi istakli vlastitog kandidata. SDS se pridružio HSS-u u okviru Seljačko-demokratske koalicije. Slično se ponovilo i 1927. na izborima za Oblasno vijeće i Narodnu skupštinu. Na osnovi toga Bela je stekao uvjerenje da na koprivničkom kotaru poslije zavođenja apsolutističke diktature ne postoje niti najminimalniji uvjeti za afirmaciju Republikanskog saveza radnika i seljaka, pogotovo dok traje zabrana rada sindikatima i građanskim strankama.

Donio je definitivnu odluku da odseli iz Novigrada. Prodao je posjed 1932., otplatio dugove i otišao u Rogovac kod Virovitice. U susjednom selu Lozanu poznao je jednog uglednog komunistu pomoću kojeg je došao u vezu s partijskim vodstvom u Špišić Bukovici i Virovitici.²⁴ Ondje mu je rečeno da su svi komunisti još uvijek pod prismotrom i da nemaju mogućnosti za djelovanje. Zbog prekinutih veza s višim rukovodstvima ne dobivaju direktive i ne znaju što bi trebalo raditi. Na vlastitu ruku ne usuđuju se ništa poduzimati. Preporučeno mu je da do daljnega miruje, ukoliko ne želi navući pažnju žandarmerije. Međutim, žandari su i bez toga došli, jer su dobili njegov dosje iz Koprivnice. Najavili su češće posjete. Vodstvo HSS-a iz Novigrada i Koprivnice pobrinulo se, također, da mu napakosti svojim banalnim optužbama. U selu se o tome brzo proširio glas. Bela je došao do zaključka da preseljenjem u Rogovac nije postigao željeni cilj. Trebao je otići još dalje.

Godine 1934. preselio se u Čurug u Bačkoj, gdje je bila udata starija mu kćerka Marica. Poveo je suprugu i dvije mlađe kćerke — Baricu i Katicu. Sin Slavko ostao je u Rogovcu i živio od nadničarenja. U Čurugu Bela je bio u miru. Okolina ga je ljubazno primila. Stekao je brojna poznanstva. Žandari mu nisu dosađivali, HSS ga nije mogao klevetati. U Bačkoj se za nj gotovo i nije znalo. Činilo mu se da će morati živjeti bez akitvnog sudjelovanja u politici. Na to su ga primorale režimske stege koje su sporo popuštale.

Povratak u Novigrad i sudjelovanje u NOP-u Početak drugog svjetskog rata i ustanak naroda Jugoslavije pod rukovodstvom Komunističke partije pobudili su kod Bele želju da se ponovo aktivira. Bez obzira na godine i zdravlje smatrao je svojom dužnošću da se uključi u pokret i pomogne svojoj Partiji i narodu u borbi za ostvarivanjem ciljeva kojima je odavno težio. Posavjetovao se s ilegalcima u Čurugu. Razumjeli su ga, ali teškoće su bile velike. Nije bio za odlazak u borbene odrede, a zbog ograničenog poznanstva nije bio podesan niti za terenskog radnika. To je bio vrlo opasan posao. Vojvodanski folksdojčeri primjenjivali su drastične represalije prema svima koji su bili osumnjičeni da pomažu NOP. Ilegalci su, doznajući za njegovu prošlost i funkciju u bivšem Partijskom ruko-

vodstvu Bjelovarsko-križevačke županije, učinili sve da ga zaštite od mogućih stradanja. Ipak, na njegovo inzistiranje pristali su da preko veza ispitaju kakva je politička situacija u širem području Novigrada i postoji li mogućnost za povratak. Nadao se da će ondje biti od veće koristi.

Početak proljeća 1942. stigle su vijesti. Iz njih se vidjelo da se ilegalni pokret razmahao u Novigradu i okolici i da je već bilo oružanih sukoba. Vlasti NDH poduzimaju oštre protumjere protiv ustaničkih snaga. Likvidirale su više osoba.²⁵ Ipak, postaju nemoćne. Povratak je moguć, jer promet prugom u smjeru Osijeka do daljnjega nije ugrožen.

Bela je požurio u zavičaj (porodicu je ostavio u Čurugu). Smjestit će se kod prijašnjih suradnika. Oni će ga povezati s nekim od ilegalaca. Nije znao koliko ih surađuje s NOP-om. Kad je doznao, bio je radostan. Dosta ih se uključilo u pokret. Partijsku organizaciju obnovili su još 1938, a skojevsku su formirali 1941. Osjetio je da njegovi davnašnji naponi nisu bili uzaludni. Mlađi ga slijede. Ugovorio je susret sa sekretarom partijske organizacije Ivanom Horvatićem Čukom.²⁶ Poznavali su se otprije. Imali su o mnogo čemu raspravljati.

Čuka je interesiralo koje bi se prijašnje vide-nije članove sindikata, HSS-a i SDS-a, iz Novigrada i okolice moglo uključiti u ilegalni pokret. Mada se mahom radi o starijim osobama, one mogu biti od velike koristi zbog svog iskustva i ugleda. Bela mu je predložio više dobrih suradnika. Neki od njih bili su već aktivirani. Među njima, naravno, i članovi bivše novigradske organizacije NRPJ, odnosno partijske ćelije. Od bivših članova Općinskog odbora HSS-a predložio je samo jednog.²⁷ Ostale je smatrao za-

grizanim antikomunistima. Nije pogriješio. Trojica su se odmetnula u aktivnu ustašku službu. Zbog počinjenih zločina tokom rata osuđeni su na smrt.²⁸

Susret je bio uspješan i koristan. Dogovorili su se da Bela dolazi na sastanke partijske organizacije i da, s obzirom na godine i zdravlje, preuzima one zadatke koji neće iziskivati veće napore. Dakle, pred ustašama se mora skrivati. Tako je radio sve dok Novigrad nije pripao slobodnom teritoriju, u jesen 1943. Nakon toga sudjelovao je na masovnim sastancima i agitirao za NOP i NOV. U ožujku 1944, kad je protivnička vojska ponovno stavila Novigrad pod svoju kontrolu, skrivao se kod rođaka i znanaca. Zahvaljujući tome spasio se od Bijele garde koja je 7. listopada uhapsila i pogubila deset suradnika NOP-a. Na popisu za hapšenje i on je bio.

Već 12. listopada 1944. Novigrad je opet oslobođen, ali nakratko. Sredinom prosinca okupirali su ga Kozaci. Bela ih nije želio čekati. Povukao se sa zbjegom naroda na područje virovitičkog kotara. Kozaci su nadirali onamo. Vođene su dvomjesečne borbe na virovitičkom mostobranu. U tim borbama poginuo je Belin sin Slavko koji je bio komandir čete u Virovitičkoj NO brigadi.

Krajem siječnja 1945, narušenog zdravlja Bela je otišao sa zbjegom preko Mađarske u Vojvodinu. Stigao je u Čurug. Kad se donekle oporavio, zaželio je susresti se s Titom. Zamolio je za prijem. Tito mu je udovoljio i primio ga u ljetu 1945. U razgovoru obnovljene su davnašnje uspomene. Tito je cijenio njegov doprinos Komunističkoj partiji, radničkom pokretu i narodnooslobodilačkoj borbi. Bela je bio zadovoljan. Vratio se. Uskoro mu se pogoršalo zdravlje pa je umro u jesen 1945. Pokopan je u Čurugu.²⁹

¹ U lokalnom listu Podravica, Koprivnica, 3. 11. 1918. objavljena je vijest da je u Novigradu održana pučka skupština 27. listopada 1918. Skupštini su prisustvovali aktivisti HPSS-a iz Zagreba pa se vjeruje da je tom prilikom obnovljena organizacija HPSS-a.

² U internom elaboratu Sekretarijata za unutrašnje poslove kotara Koprivnice, 1963. o razvoju i djelovanju Hrvatske seljačke stranke na području kotara (priredilo Stevo Hukavec), navodi se da je u Novigradu formirana (obnovljena) jedinstvena organizacija HPSS-a za općinu i da je prvi predsjednik Općinskog odbora bio Ivan Ledinski Bela, trgovac iz Novigrada. Dodaje se da je tu funkciju obavljao kratko vrijeme i da je nakon toga prešao u Nezavisnu radničku partiju Jugoslavije u kojoj je djelovao kao član KPJ.

³ Organizacije Demokratske stranke počele su se javljati na području koprivničkog kotara u ožujku 1919. Okupljale su državne činovnike, imućnije seljake iz srpskih sela u Bilogori i Kalniku, ponekog prosvjetnog radnika, gostioničara i trgovca. Osnivačka skupština općinske organizacije u Novigradu imala se održati u lipnju 1919. Organizirali su je činovnici općinske uprave, a prisustvovali su joj imućniji seljaci iz srpskih sela u Bilogori. Zbog dolaska velikog broja članova HRSS-a nije se uspjelo donijeti zaključke prema dnevnem redu. Izabrano je uže povjereništvo oko kojeg su se, kasnije, okupljale malobrojne pristaše. Nije bilo značajnijeg političkog utjecaja (Demokrat, Koprivnica, 22. 6. 1919).

⁴ Više o rezoluciji vidi Dragutin Feletar, Koprivnički dodajki 1918—1920, Podravski zbornik 79, Koprivnica 1979, 17.

⁵ Pravo sadenja duhana, pečenja rakije i dobivanja limitne soli.

⁶ Inicijative Ivana Ledinskog i reagiranja na njih interpetirani su na osnovi sjećanja osoba koje su davale podatke za biografiju.

⁷ Pretpostavlja se da je do promjene političkih shvaćanja kod Ivana Ledinskog došlo pod utjecajem Socijaldemokratske organizacije u Koprivnici (obnovljena u ožujku 1919). Više o tome vidi n.d.j. u bilj. 4, 13—17.

⁸ Beogradska »Politika« od 11. 9. 1920, 2, navodi da su radičevci prenijeli stanovite količine oružja na područje Bjelovarsko-križevačke županije, ali ne spominje mjesta u kojima je nađeno. Novigradani se sjećaju da se radilo o mitraljezu i možda desetak pušaka.

⁹ U jednoj odredbi o štrajku stoji da se ne smije »nikakvim trgovcima ni prekupcima ni kod kuće ništa prodati, što treba za opskrbu grada«.

¹⁰ U odredbama o štrajku stoji da će štrajkolomci i njihovo potomstvo biti proglašeni izdajcima seljačkih prava i hrvatske seljačke republike.

¹¹ Radilo se o pripremama seljačkih nemira povodom žigosanja i rekviriranja konja i zaprega za vojsku. Nemiri su počeli 2. rujna 1920. u Velikom Grđevcu, općina Grubišno Polje. Ođane proširili su se na dijelove Moslavine, Banije, Prigorja i Hrvatskog Zagorja. U Podravini nisu uzeli maha, jer se HRSS bojao da bi mogli eskalirati u revoluciju. Ugušeni su intervencijom vojske i žandarmerije, do kraja rujna 1920. Bela je ispravno ocijenio da nije u pitanju oružani ustanak, nego akcija vodstva HRSS-a kojom želi dokazati da gospodari hrvatskim seljačkim masama. To upućuje na zaključak da je bio dobro upućen u poslove HRSS-a. Kasnije je i sam Stjepan Radić potvrdio da se nije radilo o buni (revoluciji) protiv kapitalističkog sistema, nego otporu protiv nasilja stranaka na vlasti (Slobodni dom, 2. 3. 1921, 1)

¹² Dragutin Feletar, n.d.j. u bilj. 4, 14, navodi da je delegat bio Dušan Ožegović, novinar iz Koprivnice.

¹³ Mada je do ove spoznaje došao relativno brzo, Bela se ipak nije žurio da istupi iz HRSS-a. Ispocetka se pretpostavljalo da je to činio zbog Stjepana Radića koji je bio u zatvoru. Kasnije se promijenilo mišljenje. Bela je u stvari bio vezan uz HRSS, očekujući da se dovrši hrvatska nacionalna revolucija (riješiti hrvatsko nacionalno pitanje). Kad se uvjerio da ni to nije moguće bez suradnje s ostalim progresivnim snagama, donio je konačnu odluku.

¹⁴ Skupština je održana u nedjelju, 21. 11. 1920. u 11 sati. (Demokrat, Koprivnica, 21. 11. 1920.).

¹⁵ Savo Velagić, Druga konferencija Okružnog komiteta KPH Bjelovar 5. 6. 1941. na Kalniku, Bjelovar 1969, 10.

¹⁶ Josip Cazi, Revolucionarni sindikati Jugoslavije 1919—1920, Beograd 1959, 43; isti, Nezavisni sindikati, knjiga prva, Zagreb 1962, 11. i isti, Nezavisni sindikati, knjiga treća, svezak prvi, Zagreb 1967, 117.

¹⁷ Kao u bilj. 15, 12—13.

¹⁸ Josip Cazi, Nezavisni sindikati, knjiga prva, Zagreb 1962, 329. ORS-u je pripadala podružnica privatnih namještika, a Neutralnim sindikatima podružnica grafičara.

¹⁹ Isto, knjiga treća, svezak prvi, Zagreb 1967, 156.

²⁰ HRS je promijenio 1925. naziv u HSS (Hrvatska seljačka stranka)

²¹ Više o tome vidi Josip Cazi, Nezavisni sindikati, knjiga treća, svezak prvi, 109, 329, svezak drugi, 572, Ubavka Vujošević, Sindikalna djelatnost Josipa Broza Tita (1925—1928) Zbornik 14, Slavonski Brod 1977, 125—136. i Mira Kolar-Dimitrijević, Sindikalno-politička aktivnost Josipa Broza u Koprivnici 1928. godine, Podravski zbornik 75, 19—28.

²² Josip Cazi, svezak prvi, 304, 316.

²³ SDS (Samostalna demokratska stranka) nastala je u travnju 1924. rascjepom prijašnje Demokratske stranke. Prevela je na svoju stranu većinu bivših i zadobila nešto novih članova.

²⁴ Radi se o Josipu Muratu iz Lozana, članu KPJ od 1919. U doba drugog svjetskog rata bio je predsjednik Općinskog NOO-a u Špišić Bukovici. Umro je poslije rata.

²⁵ Odnosi se na petnaest članova KPH iz Novigrada i okolice koji su pogubljeni poslije prve akcije na općinsko sjedište 1941. Više o tome vidi Jovo Rojčević, Prva oružana akcija u Podravini, Podravski zbornik 75, Koprivnica 1975, 56—61.

²⁶ Ivan Horvatić Cuk, postolar, bio je sekretar partijske organizacije u Novigradu od 1938. Okružni komitet KPH Bjelovar imenovao ga je početkom 1941. za člana Vojnog komiteta u 108. rezervnom puku bivše jugoslavenske vojske u Bjelovaru. Nakon rasula puka u travnju 1941. spasio se od zarobljeništa i vratio u Novigrad. U jesen 1941. po odobrenju Okružnog komiteta odazvao se pozivu u domobranstvo. Imenovan je za člana Vojnog komiteta u Trećoj doknadnoj bojni u Bjelovaru. Ustaška nadzorna služba ga je osumnjčila i pokušala uhapsiti sredinom siječnja 1942, ali je on umakao i sklonio se u Novigradu. Nakon toga bio je član i kasnije sekretar Kotarskog komiteta KPH Koprivnica. Poginuo je u lipnju 1943. u Novigradu.

²⁷ Radi se o Stjepanu Trnskom. Od kolovoza 1943. bio je član Općinskog NOO-a u Novigradu. Umro je 1963.

²⁸ Kao u bilj. 2.

²⁹ Podatke za biografiju Ivana Ledinskog Bele dali su 1967: Marica Ledinski, kći, Stjepan Ledinski, rođak, Mato Matota, Stjepan Šimunić i Ivan Vedriš, suradnici, svi iz Novigrada i 1982: Stjepan Matota (sin Mate) iz Bjelovara.